

Бокораші ци фаркановы

Антоній Годинка

Час гурше ги вода.¹ Бо воду, аж бы як быстро утікала изопре чоловік. Набере фашин, навозит камяня, учинит кошиці пак и перегатит, та уже начинит ся выр. А час не зопре ништо. Тот иде та иде неизсперяемо. Раз біжит раз ги бы поставковав. Минут годы и раз лем можеш собі заспівати: уж журавы удлетіли. Де ся мої літа діли?!

Но та так. Літа текли. Мати, прошунна бы, скоро умерла. Отець став вдовець та помалы постарів. Та и мы хлопці еден за другим попудростали. Та як попудростали Майдан и старика сьме позалишали. Найскорше пуйшов найстаршыи брат Р. Став ся попом, та пуйшов у Земплин помежі свічкарі. Там за Настазом и уженив ся. Утты пак по якыхсьто роках вернув ся у Мараморош, у тото село котрого люде от (уд) давну давен из утця на сына усе фаркановили т. е. по воді бокоры возили. Там жив прошун бы Орос Мигаль Мигалюв. Малыи ростом, старый годами, а розума, такый ги гадюк. Коли я го відів уже постарілыи був и став ся церкувником. Але не був богобойный. Извонка указовав ся тихым а изудну – кусливым псом був. А ото тым злійше было, бо ги малыи горожичок усе кыпів. Бывало выйдеме з ним позад робутниками на поле. Тоты косили, валы трясли, а мы говорили. Не горазд! Овун говорив, а я ся прислуховав. Бо коли ся розговорив, дуже файно знав розповідовати за стародавнину. Коли овун ищи знав опачинов метати!

- Та знаете паночку, майже усе на воді'м сідів.
- Но, та што было з вами на воді – зазвідываю го.
- Йойой паночку много было, много. Тадь видав за тулькі годы лиш при-трафляло ся сесе, то то подешто.
- Но, та з того подештого скажіт ми ото, што вам ся май зазначити валовшным привіділо!

Я щи й не выповів што б'ем любив, обы ми приказовав, уже вун голову набук склонив був, та так спуд кресані пуоком дивив ся д горі на ня, ги воробак пуоком позерат на когута, ба што бы на дяку когутови было ци лишити зеренце, ци сміло узяти сперед когута? И я зажмуриу одно око и мало засміявшеса едным оком глипнув на чоловічого воробака. И овун тым духом уганув, што бы му треба говорити и уткы зачати. Не дармо

¹ Lelöhelye: MTA Könyvtár Kézirattár. MS 4814/1.

быв крути-верти мудраком. Зачати треба – путем. Видав, чоловік, аж и бокораш, та лиш долі водов пушат ся. Та иппен зато идім и мы долу водов.

Тадь знаете паночку, ож крем Телекиовых Довжанській доминіи увесь Мараморощ кінчтарський. Усі хащі по горах от (уд) Хуста до Торуне, от (уд) Торуне до Ардялу усі лісы от (уд) Чебриня до Ясиня, от (уд) Ясиня до Коштиля ото ушытко диригуе, веде, управляє кінчтарська дирекція у Сиготі. Туй там сут и приватні паны, котрі то булше, то менше хащі мают. И сесі и кінчтарія мают фиресы, де пилами рубают, сікут дошки, а не топором колют та тешут, ги мы, сарака сільські. Та пилют уже от (уд) давну давен. Найбулшый склад и фирес кінчтарський е Буштинський Гандал. Туды свожуют из цівок ужовками связані дарабы из горы сповыше Сигота долі ріками у Тису Лопакы (Лопажакы). А далі Надьягом (Великов Ріков) майданські та голятинські Верховинці спускают из дощок изсилені кітеші. Из Буштина та уд Хустського портоша понайбулше сокырничане ведут дарабы у Наминь. Там пак по пятеро, шестеро дарабув изсилят у бокор и так плынут помалы туды долу у Совнок вадь ищи ниже онь у Сегед, де мы бокоры передали. А як уд нас дерево: цівки та дошки перебрали разом и выплатили нас, так и мы вернулись назад. А ци теперь ищи горазд иде бокорашум ци ніт, ото уже не уповів б'ем Вам, панчуку. Бо уже сут якісь годы, што'м не був долу Тисов. Раз за ото, што'м постарів. Уже'м не бировав за корманьоша быти. Бо там бы метати, ай ци метати та крутити опачинов, обы бокор задом не ударив млин вадь мостову ногу. А другый раз прото, бо так чувати, ож желізну дорогу хотят будовати. Желізниця пак удбере уд Тисы бокоры. Зато и став ем дерькунником. Час уже и Богу мало послужити. Бо, ой, пане, коли'м молодым був, тогды бокор щі добрі платив. Ото было у пядесятовых годах, десь так пять ци шість годами по Кошутовой ребері. Тогды не пусті дрыва та дошки сьме спушали долу Тисов ай суль, пане суль. Дараб бывало ги на сажень – об'есме о убходити могли – уд крысла убкладеме ги на пусажень дошками довкола, пак позад дощок на кубик убтесаний камінь из соле кладеме еден на другый ги мур, щі высше уд дощаного плота, чим высше, там усе менше едным шориком, докі лиш дараб бировав. Пак коли у Наминю и по десять дарабув изсиліме у бокор, из портоша Угре, бывало, так ся дивлят на нього, ги бы потихо по десять сульні грунky плыли серед Тисы. Цілым терьхом лем до Токаю сьме плыли. Там была сульна комора, котра край варыша мала страшні магазини: майдовгі будинкы уд церкви. Там мы дарабы удтерьхали и лем двома третинами ишли дале. На бокорі сидів и с нами ся ввоз кінчтарський пан, котрый с собов мав письма, у котрых до крїхта позазначено было, кулько кубичных камінюв соле мы натерхали. Иппен тулько треба было нам у Токаю, у Совноці та у Сегеді передати. Нарыком кажу, ож требало было бы было, кібы было не хыбіло. Бо хыбіло пане, ойой, ци хыбіло. Правда ож мы сокотилися и дараб есьме осторожно везли. Айбо хоть як давалисьме позор и гадковали, обы ся у портош не ударив, бо Тиса туды долу так ся крутила и вила, ги гадина ся звыкла. Та хоть як сокотиш, де пренагле треба было дараб закрутити, дуже легко ся стало, ож у портош ся ударив вадь

у портош не ударив, вадь у млин, котрых Угре доста много и густо у воді понаставляли, або (вадь) у мостові ноги не тріснув. Бо кой ним ударило а млин яв трястися, та каміня соляного якісь дарабы из вершку пырсло у Тису. А хапати не мож было, бо Угре из млина выскочили, коли млином потрясло, та яли нам ляти. Ой тоты ся знали до того, до лайки, коли пак зачуеме, ож басам сюды, басам туды, не было гадкы каміня сыплячесьа хапати, ай котрый куды знав, туды ся змагав стугитися. Бо Угрин не став коло лайкы, ай духом выняв піштолю, та стріляй за нами! Но та сесе ся з млинами часто притрафляло. Бо туды, де пшеничні колачі та хліба ідят много треба ім муки. Та ги бы были надробили млины у Тису, тулько іх там было. Айбо есе щи маймала біда была. Была и друга. Щи гурша. Тадь тота уже ціла біда была. Сарага Русин! Пак ци може тот свуй живот без біды уджити? А ота так ся на нас навалила, пане, ану слухайте мало, щи и тепер мороз мнов пробігне, кой на тоты бурі там запамнятаю. Та знаете, Тиса, ото чудновита ріка. Коли межи горами та берегами тече, та так ся справуе, ги якась дітина. Вода так біжит по каміню долу рінов ги пропушченый дітвак. Мече собов, булькоче, скаче ги коза, та цап. Туй начинит выри, там броды. Пак коли виходит на угорську ровінь – утихне, вода ги у якум'есьто страшнум корыті, так помалы тече ги бы ся и не кывала. Та як пак, панчуку, прошу по такуй воді плавати! Бокор ги бы був перестав плыти. А тоты стріляй та стріляй за нами. Але не напудьте ся, панчуку, не трафили нас. Коли буря бывало надыйде, вода ги спужена маржина імит ся крутити, ямы та групки метати. Дале и не кажу Вам паночку, як сьме опачины у руки хопили и “горі зад, держ перед” еден другому гойкали. Ледвы чули сьме еден другого. А коло нас гучит та тріщит так, што Боже! Айбо якось світнов бідов удплыли мы уд пропасти. Нич нам не хыбіло, лем што даскулько – 5-6 камінюв тесаных соли упали, – котрый у воду – а десь якісь мы вергли пуд корчик на берег. Мы знали такі корчі, пуд котрыми іх ніхто не зтямив, докі мы не вернулися из Сегеда.

Бо через 3-4-5 тыждні доплыли сьме до Сегеда. Там порядочно отдали сьме суль, выплатили нас и мы пустили ся дому – піші. Коли сьме ся вернули, та упят горі Тисов. Лиш не у воді, аш коло воды. Выбрали сьме каміня спод корчикув потовкли сьме и яли ходити по мадярьськым селам и продавали суль. Угре много удячнійше и скорше куповали уд нас крадці суль, ги уд чславських финанцув монополистичну. Лиш нам дуже было ся сокотити уд сих чужинцов, зато и мерковати сме мусіли, куды заходиме. И так мы добрі, ойой ци добрі зазначили'сьме собі усі села от Сегеда до Вуйлока и напамять 'сьме знали по тамошным столицам, де котрый куды лежит. Не усі школярі знали и познавали так Угорщину коло Тисы, ги мы, ото, панчуку, об'есьме добрі зазначили и нигда не забыли.

Но але кедь уже есе 'ем Вам, панчуку выповів, та уже лем дале и того повім, об'есьме ся не помылили, же мы, Русины тутешні, не лиш коло Тисы тоту Угорщину сьме горазд познавали, ай и от Тисы туды дале до Ніру. Мы Марамарощане, Долишняне, правда на воді'сьме заробляли хліб, а Руснаці Вержовинці та бережанські бойкы та дичкы, як и ужанські та земплинські

Лемакы до Ніру ходили из года на год на "жниво". А не лиш хлопы ай и жоны тай дівкы выпроважали хироны до Сукмарвармеди та на право аж до Дебреценина та долу аж до Велико-Вараду.

Угорщина, так обесьте знали, Паночку, меркуйте на ото, што Вам кажу, бо тото чиста правда, сама истина, наша правдива мати. Булш матерей мы у Мадярщині живуці от давных давен не мали'сьме и не маеме и не хочеме мати. А за Тисов та туды долу наша кешеня куды на заробок ходиме.

Бо, щи прошу есе послухайте, Паночку. Никуды инуде было нам вандрувати за хлібом ни до Галичины ни туды далеко до Маскальщины. Тай и не ишли тай не ходили'сьме нигда. Тай не чув'ем обы были наші діды забрали ся на якусь там роботу. Правда, же и утты не приходили сюды за нами. Туй поповав на изяньскуй фарі прощун бы о. Раковський, котрый як'ем чув и руськї новинкы писав, ани одного русина не загнав, тай не загаяв на Маскальщину на заробок, бо видав дуже горазд знав, же нас там не треба. Мали'сьме, тай маеме, тай будеме мати свуй хліб, туй у Угорщині, де мы дома. Там туды и без нас доста людей, зато Маскальщина так ми дідо приказовав, за нас нигда нич негадала.

Прошу панчуку, перебачте за долгу бесїду. Много'м Вам лопонів, але не соромлю ся, бо правду, чисту правду'м говорив. Аж бесьте ся сомнівали, позвідайте прошу хоть котрого бокораша от Сокрыници до Рахова, хоть котрое село, из котрого люде дерево возили по Тисі до Сегеда, тай усі села коло Великої Рїкы, коло Тересве и коло Талабора, котрі лем "кітешы", хочу казати, не цївкы, лем дошки провадили ид Тисі, и слухайте їх, та будете от них чути, ци так было и так е, як ем Вам приказовав. Бо не лем так е, и так было уд давных часув, коли щи от Хуста цілое поле до Салдобошської хаші дубами было густо покрыто, як ищи из тых пару дубов видіти мож, котры на "Саргыдж" – і сокрыницькум стоят, хоть уже и не онь товєсті.

Горазд, горазд дуже горазд Мигалю, што сесе'сьте ми розповіли. Доста на теперь. Дякую Вам. И с тым розыйшли'сьме. Овун ид роботязюм, поникати што чинят. А я головку склонивше проходжовав'ем ся и розгадовав, ож, эге, простый хлоп, як файно ми потолковав, же зашто они и тоты, што кітеші спущали долу водов утты уд Лопушне та Майдану де фирисы сікли та рубали дошки, та утты з горы долу до Хуста усі приліпляют ся ид Угорщині. Ото ціла наша истинна, правдива, дорога мати а не мачоха – казали ми Майданци, щи май давно, ги Орос Мигаль Мигалюв. Ба пята'м гімназію кончив и на вакаціях бив'ем на послід на Майдані отклонити ся от діда, кога тогды'м видів послідный раз, коли ми люде приказовали, ож мы ходиме туды через хутарь до Галича. Десь якїсь были у Гошові на отпусті та и ты не удачно принимали. Цїлком чужі собі были. Та и не е и не было за што туды нам ити. Ноша у них инака, страва инака, обычаї гет гет инакі, заробити нич не дают. Діды нам говорили, же и давно так было. Там тоты паны, ци шляхта, ци ніт, и спознавати нас нехотіли, ай напроти, были часы, коли утты тай ищи май з далнійших сторон: з Маскальщины до нас приходили. Не на заробок, ай такі, што перед урядами позапрятавали ся и сюды утікали через хутарь. Так знаеме, же и нашу майданську

школу якось маскаль, княз, чи гроф ци якось барин своими руками збу-
довав, за ото, што у нас студити муг. Зашто мусів з Маскальщины бічи,
не годні' сьме были дузнати, бо дуже неговорливый був чоловік. Та нашто
нам таких утікандюв. Нас не треба туды, тай они най собі сидят дома. Но,
роздумую собі, та и майданци мали правду.

И я ид туй правді лиш мало маю додати. Коли наші прадіды иззад
Карпатських гор и из тамошньых долин поза велику причину – ото може
кождый знати, же велика, превелика причина мусіла быти, бо тогды землі
было доста, а кметюв дуже мало, – могу казати, крадці, може бігом перебр-
родили гущі хащі, котрыми тогды и тамошні горы, полонины прикрыті
были и перемучені выцабали на хрыбет Карпата, хто знае ба ци неоткло-
нилися от залишеної домовины, котру поза сие-тото лишити мусіли и то
науктема? Прошу и напоминаю усіх наших Русинув, обы ласку мали над
сими моими словами розгадовати. Як они над сими словами розгадуют, так
и я ломлю голову и ставляю собі вопрос: коли наші діды туйкы прияли,
они туйкы посідали, села понакладовали, туй мирно жили и живут, а за
стару домовину и туюкы не знают, же не мож повісти, уткы сюды позацяп-
кали, ци ты різні тоты наші лопонякы, котрых каганец морит, же не лиш
еден другого звідат: ци брати нам литературный язык, а ож брати уткы го
узяти, ци признавати язык Пушкина за нашый готово, але так ся сважают
и росщибают, же уд давньых рокув и тото не могли рішити, ци мы Русины
ци Угророссы и т. д.

Антоній Годинка
(Соқырницький Сирохман)